

Прилуцька Вікторія Ігорівна

помічник адвоката (м. Дніпропетровськ, Україна)

БІОЛОГІЧНИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ – ФУНДАМЕНТ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ПРИРОДЖЕНОГО ЗЛОЧИНЦЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

В сучасному науковому світі у зв'язку з науково – технічним прогресом підвищився інтерес до біологічного направлення кримінології, що обумовлює актуальність роботи.

Мета роботи – дослідити ідеологічний фундамент теорії природженого злочинця, її правову основу в українському законодавстві й вид соціальної організації суспільства при якому можлива реалізація зазначеної кримінологічної теорії. Дослідження ідеологічного фундаменту передбачає визначення спеціальної методології. Основою методології дослідження теорії природженого злочинця в представленій роботі є десять загальних принципів цілісності науки, які були розроблені німецьким вченим Е.Кріком.

Систематизацією теорії природженого злочинця на основі ґрунтовного емпіричного матеріалу свого часу займався італійський кримінальний антрополог і психіатр, професор Туринського університету Ч. Ломброзо. Він вважав, що злочинна особа – це особливий біологічний вид, який наслідує атавістичні властивості своїх предків с більш раннього еволюційного періоду і який є виродженцем(дегенератом) з притаманними йому особливими психічними і фізичними ознаками. Дегенерація складається з психічних хвороб, сексуальних збочень і фізичних

деформацій. Застосовуючи антропологічний і антропометричний методи, Ч.Ломброзо обґрунтував поняття «природжений злочинець».

Ідейним фундаментом теорії природженого злочинця є **біологічний детермінізм**.

Біологічний детермінізм – це світогляд, за посередництвом якого явища соціального характеру пояснюються дією спадкових біологічних факторів. В даному випадку методологічною позицією є ідея про соціобіологічну природу людини. Невизнання впливу біологічних факторів на поведінку індивіда, зокрема, злочинну поведінку призводить до дуалізму понять і як наслідок одностороннього сприйняття соціальних явищ. Біологічний детермінізм вивчає біологічні передумови будь якої соціальної діяльності, в тому числі, пов'язаної зі злочинною поведінкою за допомогою методології науки політичної антропології, засновником якої є Людвіг Вольтман, кримінальної антропології Ч. Ломброзо, антропосоціології Жоржа Ваше де Папужа, етична антропологія Б. О. Діденко.

Погляд на природу злочинної поведінки з позиції соціобіологічного підходу передбачає зміну ідеологічного фундаменту загальної теорії держави і права. З точки зору біологічного детермінізму держава,

згідно ідеям Герберта Спенсера, Ганса Хартмана, Карла Августа Емге, Ганса Альфреда Гурунські і інших прибічників біологічного детермінізму розглядається з біологічної точки зору і визнається народним організмом. В даному випадку причинами негативних соціальних подій є процеси дегенерації, які більш яскраво проявляються у вигляді злочинної поведінки. На органи державної влади покладається обов'язок контролювати процеси дегенерації, і як наслідок рівень злочинності. Як відомо, таке негативне явище як злочинність не можливо викоренити назавжди, але можливо знизити його рівень.

Ідея контролю рівня злочинності, хоча є на перший погляд, раціональною, має свою ідеологічну утопію. Слід зазначити, що на наш погляд, будь яка раціональна наукова думка має в своїй основі утопію. Як зазначав Ганс Хартман: «Соціальні утопії завжди вказували шлях людству» [1, с.497].

Відповідною утопією ліберальної демократії є громадянське суспільство.

Соціально-політичні процеси є не статичними, а динамічними, тому держава завжди повинна мати мету, кінцевий результат. За Платоном світ речей завжди існує лише з світом ідей. Кінцевою метою держави класичного лібералізму є громадянське суспільство, тоді як кінцевою метою існування держави з комуністичною ідеологією є комунізм. На нашу думку, хоча громадянське суспільство і протиставляється комуністичному, керівні ідеї у них однакові.

Соціологічна теорія злочинної поведінки відноситься до утопій ліберальної демократії а також комунізму. На нашу думку, хоча громадянське суспільство і протиставляється комуністичному, керівні ідеї у них однакові. **Основною відмінністю є ідея рівності**, до якої так прагнуть громадянське і комуністичне суспільство, і яка **є протилежним поняттям справедливості**.

Такий вид соціальної утопії загальної рівності розкритикував Фрідріх Ніцше в своєму творі «Так говорив Заратустра»: «Лихо! Настає час, коли людство не породжуватиме зірок! Не буде більше ні бідних, ні заможних: і те і інше занадто клопітно. І хто захотів би керувати державою? І хто захотів би коритися? І те і інше занадто клопітно. Немає пастуха, лише стадо! Кожен бажає рівності, усі рівні: хто вважає інакше, добровільно йде до божевільні!» [2, с.22].

Ідея рівності, яка притаманна комуністичному і громадянському суспільству суспільству у самій своїй основі унеможливає визнання теорії природженого злочинця.

Для біологічного детермінізму характерною утопією є **суспільство генетичного соціалізму, для якого є характерним елітаризм**.

Зазначена утопія може стати ідеологічним фундаментом для теорії природженого злочинця. Різниця в тому, що ліберально-демократична і комуністична доктрини пропонують покращити індивіда за рахунок покращення зовнішнього соціального середовища. Генетичний соціалізм пропонує покращити зовнішнє соціальне середовище індивіда, тобто знизити рівень злочинності, за рахунок покращення його генетики. Револьюційна суть генетичного соціалізму в тому, що в сфері боротьби зі злочинністю органи державної влади керуються превентивними заходами родоначальника теорії природженого злочинця Ч. Ломброзо: йти не від злочину до злочинця, а навпаки. Тобто переміщується акцентуація кримінологічного дослідження з традиційного об'єкта дослідження - самої події злочину на особу злочинця. Хоча в кримінології є присутнім поняття соціологічна теорія особи злочинця, але вона все одно не досліджує цілісно особу злочинця. В суспільстві генетичного соціалізму пріоритетним завданням держави є боротьба зі

злочинністю, яка ототожнюється з боротьбою з дегенерацією. Слід зазначити, що не йдеться про посягання на права і свободи людини і громадянина, які проголошуються Конституцією України. Згідно загальної теорії демократія має свої різновиди[3]. Однак, вважаємо, розуміння демократії, яке є найпоширенішим в юридичній науці не відповідає дійсності, бо саме поняття «демократія» є влада народу, тобто пріоритетність права народу. А в сучасному тлумаченні під основним принципом демократії розуміють пріоритетність права індивіда над правами народу.

В Україні **необхідно** пануючою на державному рівні визнати **представницьку народну демократію**, яка відрізняється від ліберальної демократії. В ліберальній демократії громадянські права і свободи визнаються автономно індивідуальними і зверхніми, тому визнання теорії природженого злочинця протирічить теорії ліберальної демократії. Вважаємо, що недоцільно визнавати права індивіда доміантними над правами народу, бо держава не є сукупністю ізольованих індивідуумів, а є організацією, тому права людини і громадянина є складовою прав і як наслідок колективних обов'язків народу. Теорія природженого злочинця спроможна захистити права народу і індивідууму як приналежного до народу. Основна ідея представницької народної демократії - інтереси більшості. **Суспільство генетичного соціалізму є демократичним, бо захищає права більшості, асоціальних елементів суспільства – природжених злочинців завжди меншість.** Коли права індивіда, особливо який за антропологічною теорією природженого злочинця може бути схильним до злочинної поведінки, визнаються доміантними над правами народу має місце протиставлення приватних і колектив-

них інтересів. Індивід і громадянин є частиною народу як цілого. **Особистість реалізує свої інтереси не в самій собі, а як частина цілого.**

Конституція України створює правовий фундамент для ідеології біологічного детермінізму. В ст. 11 Конституції зазначено що держава сприяє консолідації і розвитку української нації, а стаття 5 Конституції України визнає народ єдиним джерелом влади, тобто має місце пріоритетність колективних інтересів, а також ст. 16 Конституції України визнає збереження генофонду українського народу обов'язком держави [4]. Вважаємо, що в поняття збереження генофонду української нації входить обов'язок держави боротися з виродженням нації, що сприятиме зниженню загального рівня злочинності в державі.

Також, слід зазначити, що теорія природженого злочинця сприяє утвердженню **цілісного світогляду**, який необхідний для **побудови суспільства генетичного соціалізму**. Десять принципів цілісності науки було розроблено німецьким вченим Ернстом Кріком [5, с.175-177].

1) **Принцип залежності всіх наук від життя.** Згідно Кріку: наукове пізнання проходить не тільки лише між формальним суб'єктом (чистим розумом) і окресленим об'єктом; наукове пізнання визначається усім людством, що пізнає в цілому.

Вважаємо, теорія природженого злочинця враховує залежність кримінології від природничих наук і враховує усі життєві фактори впливу на формування злочинної поведінки, як соціальні, так і біологічні, тобто може дослідити в цілому принцип залежності кримінології як науки від життя.

2) **Принцип залежності від реальності і зв'язок з реальністю.** За визначенням Кріка немає ніякого духа, що витає над дійсністю

в окремому просторі, тому не буває і чисто-го пізнання. Дух (розум) є форма проявлення життя виражає її форму, вид і направленість. Теж саме і наука.

Соціологічна теорія злочинної поведінки є рафінованою абстракцією, як теорія чистого права Кельзена, бо не враховується зв'язок соціології з біологією. Особа злочинця в даному випадку досліджується не як особа людини, а як механізм машини, яка не має своєї заданої природою програми поведінки, а на яку впливають лише суспільство. Генеза ідеї соціологічної теорії злочинної поведінки походить від механістичного світогляду на соціальні явища, людину і державу, що характерний для ідей механіцизму Баруха Спінози і Ісаака Ньютона, а також механістичної філософії Лейбніца і притаманна марксистському світогляду. Бо Спіноза, Лейбніц і Ньютон вважали, що людина не чим не відрізняється від машини.

3) Принцип національної і расової обумовленості будь якої науки. Крік вважав, що буття і становлення кожної людини пов'язано з вищим цілим, в котрому її життя набуває сенсу. Тому і характер його наукового пізнання обумовлено зазначеним цілим, а саме – народом і його расовою основою.

При дослідженні теорії природженого злочинця, зокрема фізичних ознак, слід враховувати, що ті фізичні ознаки, які визнаються нормою в одних рас в інших можуть вважатись ознаками виродження. За класифікацією Г.Ф.К. Гюнтера європейські раси діляться на такі різновиди як : динарська, фальська, норманська, західна, східна, балтійська. Для ґрунтового дослідження зазначеної кримінологічної теорії необхідно враховувати погляди різних рас на теорію природженого злочинця.

4) Принцип історичної обумовленості будь якої науки. За поглядами Кріка кожна людина живе в визначену епоху. Реалії цієї

епохи і задачі, які стоять перед нею визначають характер питань, котрі вона задає світу, а також метод і направлення наукового пізнання. Сама можливість пізнання – частина життя як цілого, визначається її характером і взаємодіє з нею в процесі історичних перетворень.

Теорія природженого злочинця відповідає реаліям сучасності з огляду на досягнення генетики і необхідності застосування досягнень природничих наук у боротьбі зі злочинністю. Соціологічні методи виховання, гуманізації не досягають своєї мети, а саме – зниження загального рівня злочинності, тому їм на зміну повинні прийти соціобіологічні методи.

5) Принцип залежності будь якої науки від місцевості. На думку Кріка: кожна людина, тим які питання вона задає світу, і характером свого наукового пізнання пов'язана з умовами своєї Батьківщини, своїм походженням, професією, віросповіданням і ін.. Звідси багатоманітність можливих і змінних постановок питань, вихідних точок, наукових поглядів.

Тобто при впровадженні теорії природженого злочинця необхідно врахувати погляди різних релігійних конфесій, різних професій на дану кримінологічну теорію задля урахування усіх інтересів демократичного суспільства і розробляти теорію природженого злочинця згідно консолідованим інтересам суспільства. Це можливо, з огляду того, що самі погляди різних релігійних конфесій, професій **повинні відповідати інтересам усього суспільства**, своєї держави як цілому і вищій цінності, якою проголошуються права Народу, а сама теорія природженого злочинця слугує не індивідууму, а інтересам більшості – Народу.

Якщо будь які релігійні конфесії чи профспілки не визнають зазначену кримінологічну теорію, то вони протирічать інтересам усього суспільства.

Україна здебільшого є християнською державою, а теорія природженого злочинця згадується також і в біблійних сюжетах про нащадків Каїна. Тому деякі ознаки природжених злочинців також називають «каїнова печатка» [6].

6) Принцип міжнародної значимості й історичного приємництва наукових досягнень. Крік вважав, що на біологічній єдності усього людства, не зважаючи на расові і національні відмінності й історичні перетворення, основана можливість міжнародного обміну, взаєморозуміння й дружби, а також створення міжнародних об'єднань, церков і ін.. Тому результати наукового пізнання, які отримані при визначених національних, расових й історичних умовах, остаються дійсними для міжнародних культурних кіл до тих пір, поки ці кола розвиваються в одному напрямку.

Слід зазначити, що кінцева мета теорії природженого злочинця є боротьба із процесами біологічної дегенерації в суспільстві й як наслідок соціальної дегенерації, яка сприяє злочинній поведінці – це є необхідний науковий напрямок розвитку кримінології для усього людства.

7) Принцип цілісності будь якої науки. На думку Кріка ціль будь якої науки, якими би спеціальними проблемами вона не займалась, - світ і людство є цілим. За визначенням німецького вченого: наука – це обумовлений розумом спосіб оформлення картини світу. Кожна галузь науки має свій погляд на світ і людство в цілому й тим самим органічно включається в ідейний космос науки. Вчений вважав, що є лише **єдина наука** з багатоманітністю аспектів, галузей й особливих вихідних точках.

Утвердження в кримінології теорії природженого злочинця сприятиме приведенню самої науки кримінології у відповідності до загального принципу цілісності науки. Теорія

природженого злочинця долає дуалізм понять біологічного і соціального при дослідженні особи злочинця і розглядає людину як цілісну систему соціобіологічного походження.

8) Принцип зв'язку будь якої науки з світоглядом. Крік вважав, що єдність науки при багатоманітності її аспектів, галузей і вихідних точок стає можливою і має смисл в окремо визначеному світогляді, котрий визначено судьбою цільному культурному колу в залежності від його расового і національного типу, його історичній ситуації і задачі.

Будь який світогляд є сукупністю ідей. Ідеологічним фундаментом теорії природженого злочинця є вище згаданий на початку статті біологічний детермінізм, який був породженням усієї європейської науки. Слід зазначити, що біологічний детермінізм не відноситься лише до теорії природженого злочинця, а це є комплексна цілісна система ідей (цілісний світогляд) на індивідуума, суспільство і державу.

9) Принцип сучасності будь якої науки. На думку Кріка : наукове пізнання навіть самих віддалених й відчужених речей обумовлено сучасними проблемами, тобто залежить від умов окремо визначеного життєвого простору, його ситуації й задачі, його політичного і світоглядного вибору. Тому вчений дійшов висновку, що наукове пізнання може поєднати минуле й майбутнє з теперішнім, задати їм загальний смисл і загальне направлення. Вважаємо, що суспільства, які застигли у вигляді «порожніх форм» приречені на загибель. Соціологічна теорія, яка панувала разом з марксизмом і перейшла у спадок від радянського комунізму до сучасної української демократії є порожньою абстрактною формою, яка продемонструвала свою невідповідність сучасності на прикладі розпаду Радянського Союзу. Теорія природженого злочинця враховуючи її становлення і розвиток поєднує минуле і сучасне з огляду на

те, що сучасна генетика може посередництвом власних методів підтвердити більшість положень італійської школи кримінальної антропології, законів спадковості Менделя, досягнень школи кримінальної антропології часів Російської імперії, дослідження Гальтона і ін..

10) **Принцип науки як сили, що формує майбутнє.** Згідно поглядам Кріка : наука стає такою силою, співпереживаючи майбутнє.

Теорія природженого злочинця пропонує новий вид суспільної організації – генетичний соціалізм. Генетичний соціалізмна відміну від існуючих ідей соціальних моделей суспільства, таких як комуністичне і громадянське суспільство, може не лише привести досягнення природничих наук у відповідність загальним суспільним інтересам, а й урахувати подальші тенденції розвитку природничих наук і їх вплив на юридичну сферу.

При реалізації принципів генетичного соціалізму в сферу юридичних наук за посередництвом цілісного світогляду десяти принципів Е.Кріка, замість обособленої від реальності теорії чистого права Г.Кельзена, яка унеможлиблює визнання теорії природженого злочинця необхідно панування теорії живого права, основи якого заклав Ганс Хартман. Завжди важлива не юридична формальність та ідея безособового порядку, а інтереси народу. Теорія живого права Хартмана, ідеологічним

фундаментом якої є біологічний детермінізм і пріоритетність прав не держави, а Народу, протилежна дуалізму понять біологічного і соціального в індивідуумі, тому створює необхідний ідеологічний фундамент для теорії біологічної злочинності з подальшим її запровадженням в юридичні загально – правові і кримінально-правові науки.

Література:

1. Философия вождизма: [зб. научн. раб / наук. ред. *Авдеев В.Б.*]. – М: Белые альвы, 2006. – 608 с.
2. *Ницше Ф.* Так говорил Заратустра / Фридрих Ницше; [пер. с нем. *Ю. М. Антоновского*]. - Харьков: Фолио, 2006. – 573 с.
3. *Бегунов Ю. К.* 13 теорий демократии / *Бегунов Ю. К., Лукашев А. В., Пониделко А. В.* – СПб.: Изд. Дом «Бизнес-Пресса», 2002. – 240 с.
4. Конституція України [зі змінами й доповненнями] – Харків: Весна, 2008. – 48 с.
5. *Крик Э.* Переодоление идеализма / Эрнст Крик; [пер. с нем. *А.М. Иванова*]. - М: Белые альвы, 2004. – 432 с.
6. *Гитин В.Г.* Каинова печать / *Валерий Григорьевич Гитин.* – М.: изд. АСТ, 2004.- 411 с.